

Paulina Olechowska

Dziennikarstwo transgraniczne na przykładzie powiatu świnoujskiego

Edukacja Humanistyczna nr 2 (27), 157-169

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paulina Olechowska
Uniwersytet Szczeciński

DZIENNIKARSTWO TRANSGRANICZNE NA PRZYKŁADZIE POWIATU ŚWINOUJSKIEGO

Granica jest prawdziwym miejscem spotkania
Paul Tillich*

Wstęp

Badania pogranicza mają charakter interdyscyplinarny¹, między innymi interesują się nim historia, socjologia, antropologia, politologia czy ekonomia. Stąd pogranicze jest pojęciem nieprecyzyjnym, uwikłanym w wielość kontekstów².

Z pojęciem „pogranicze” nierozzerwalnie wiąże się „granica”, która kulturowo i historycznie może być rozpatrywana i rozumiana jako „granica przyjaźni i braterstwa” czy „pomost”³. To, co w literaturze przedmiotu na temat polsko-niemieckiego pogranicza określa się „pomostem łączącym Polaków i Niemców”⁴, szczególnie uwidoczniło się 21 grudnia 2007 roku po przystąpieniu Polski do układu z Schengen. Dla mieszkańców tych terenów była to ważna zmiana, która wpłynęła na kształtowanie polityki transgranicznej. Umowy, jakie zawierały przygraniczne kraje związkowe i województwa, przyczyniły się do wzmocnienia starych i tworzenia nowych powiązań transgranicznych. Miały one też swoje konsekwencje dla polskich i niemieckich mieszkańców wyspy Uznam, przez którą przebiega granica dwóch państw.

Przystąpienie do układu z Schengen stało się istotnym impulsem rozwoju społeczno-gospodarczego wyspy. Według danych statystycznych Świnoujskiego Urzędu Miasta w 2009 roku Niemcy stanowili 87,3% zagranicznych turystów korzystających z miejskiej oferty

* Niemiecki teolog i filozof, uznawany za jednego z najbardziej wpływowych myślicieli protestanckich XX wieku. Sam określał siebie jako człowieka pogranicza, jego rodzice pochodzili z różnych stron Niemiec, był określany filozofem pograniczy. Żył w latach 1886–1965. Za: J.A. Kościelna, *Paul Tillich – teolog troski ostatecznej*, „Gazeta Chojeńska” 2011, nr 38.

¹ Więcej: J. Leszkowicz-Baczyński, *Przemiany na pograniczu polsko-niemieckim*, [w:] *Pogranicze z Niemcami a inne pogranicza Polski*, red. Z. Kurcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 26; B.A. Orłowska, *Czym jest pogranicze. Kwestie definicyjne*, [w:] *Kultura pogranicza. Pogranicze kultur*, red. A. Bobryk, Siedleckie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Brama”, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Warszawa–Siedlce 2005, s. 7.

² J. Leszkowicz-Baczyński, *Przemiany na pograniczu polsko-niemieckim...*, s. 26.

³ A. Borowski, *Tożsamość a pogranicze kulturowe*, „Terminus” 2006. VIII, z. 2, s. 15.

⁴ Z. Kurcz, *Pogranicze polsko-niemieckie jako pogranicze społeczne*, „Zeszyty Niemcoznawcze” 2006, nr 2, s. 46.

noclegowej⁵. Na podstawie tej wielkości można między innymi wnioskować o wzroście koniunktury gospodarczej w mieście, co stało się impulsem do podejmowania różnorodnych działań. Nastąpił między innymi rozwój komunikacji transgranicznej, i to nie tylko tej odnoszącej się do migracji, ale też między ośrodkami masowego przekazu, co było początkiem kształtowania się dziennikarstwa transgranicznego polsko-niemieckiego pogranicza. Jednym z rezultatów tego procesu było powstanie dwujęzycznych mediów: strony internetowej Balticportal.pl, pisma „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna” oraz opracowywanej przez polskich dziennikarzy kolumny w niemieckim dzienniku „Ostsee-Zeitung”.

Artykuł stanowi pierwszą próbę charakterystyki świnoujskich mediów transgranicznych, które nie tylko na bieżąco opisują czy też dokumentują proces „zrastania się” podzielonej wyspy, ale i uczestniczą w przewyżnianiu stereotypów w myśleniu i zakorzenionych uprzedzeń, dzięki poszerzaniu wiedzy o społeczeństwie, kulturze, ekonomii i sprawach socjalnych własnego i sąsiedzkiego kraju.

Na wstępie należy podkreślić, iż tak sformułowany temat rozważań narzuca konieczność podjęcia próby zdefiniowania dziennikarstwa transgranicznego, które należy rozumieć jako całokształt wytworów środków masowego przekazu (autorka ma tu na myśli przede wszystkim prasę i Internet), które spełniają (niekoniecznie jednocześnie) następujące kryteria:

1. Zasięg terytorialny – ukazują się na obszarze pogranicza (w tym wypadku – polsko-niemieckiego; w literaturze przedmiotu podkreśla się, iż obszar transgraniczny, pograniczny czy pograniczne są terminami o zbliżonym zakresie znaczeniowym, przy czym rozumie się je jako obszar położony w sąsiedztwie, w pobliżu granicy, po obu jej stronach).
2. Forma – są dwujęzyczne.
3. Treści przekazu – ukierunkowanie na problematykę dotyczącą funkcjonowania (tu: polsko-niemieckiego) pogranicza, zlokalizowanego przy granicy państwa, zamieszkałego przez społeczności różnych kultur.

Balticportal.pl – Internet przełamuje granice

Szczególne „nieograniczone możliwości w zakresie podnoszenia sprawy współpracy i przedstawiania regionu granicznego jako *wspólnej jednostki kulturalnej i ekonomicznej* posiada Internet”⁶. Balticportal.pl, dwujęzyczny portal internetowy, powstał w lipcu 2008

⁵ <http://bip.um.swinoujscie.pl> (3.07.2012).

⁶ *Słownik terminologii medialnej*, red. W. Pisarek, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2006, s. 45; M. Miller, *Dziennikarstwo jako narzędzie poznania*, [w:] *Dziennikarstwo – media – społeczeństwo*, red. S. Mocek, ISP PAN, Warszawa 2005, s. 31–32.

roku. Jego wydawcą jest M&M Solutions S.C., której właścicielami są Michał Barkas⁷, autor większości tekstów, i Maciej Maciejewski⁸. W słowie wstępnym założycieli portalu czytamy:

Przeszło pół wieku po wojnie i niemal dwie dekady po demokratycznych przemianach w Polsce i Wschodnich Niemczech jesteście świadkami, jak podzielona wyspa zaczyna się powoli zrastać. 40 tysięcy mieszkańców Świnoujścia i 30 tysięcy mieszkańców niemieckiej części Uznamu jest sąsiadami, coraz częściej jednak także turystami, klientami, znajomymi i przyjaciółmi. Nie chcemy tych historycznych przemian przegapić, chcemy je w całej ich złożoności i różnorodności obserwować, towarzyszyć im, opisywać. Balticportal.pl ma za zadanie wesprzeć tych, którzy mimo bariery językowej, dzielą naszą pasję⁹.

Treści zamieszczane na portalu zgrupowane są w ośmiu kategoriach tematycznych. Dwa główne, najczęściej aktualizowane działy stanowią rubryki „Świnoujście” (z pięcioma podkategoriami: „Aktualności”, „Historia”, „Atrakcje turystyczne”, „Informacja turystyczna” i „Plan miasta”) i „Uznam” (również z pięcioma podkategoriami: „Inselnorden/Północna część wyspy”, „Kaiserbäder/Uzdrowiska cesarskie”, które obejmują swoim zasięgiem trzy niemieckie nadmorskie gminy: Ahlbeck, Heringsdorf i Bansin, „Wolgast” i „Achterland” oraz „Mapa wyspy”). Pozostałe działy mają typowo poradnikowy charakter. Pod hasłem „Komunikacja” kryją się informacje usystematyzowane według środków transportu: promy, koleje, autobusy, taksówki, samochody, parkowanie, tankowanie, statki. W dziale „Kultura”, zamieszczono w podkategoriach: „Muzea” – jedną informację na temat Muzeum Rybołówstwa Morskiego, „Galerie” – dane adresowe trzech galerii działających po polskiej stronie granicy oraz „Kalendarz imprez” – nieaktualizowany. W dziale „Wypoczynek” można przeczytać o ofercie pływalni, a także o możliwościach uprawiania turystyki rowerowej, pieszej i kajakowej. W dziale „Gastronomia” oprócz krótkiej charakterystyki lokali (restauracje, kawiarnie, pizzerie, bary i puby) pojawiają się ich adresy oraz mapy dojazdu. W dziale „Handel & Usługi” zamieszczono adresy głównych świnoujskich sklepów spożywczych, odzieżowych, zakładów fryzjerskich, kosmetycznych, myjni samochodowych, zakładów mechaników samochodowych, stacji benzynowych i kantorów. Dział „Noclegi” to baza teled adresowa hoteli, domów wczasowych, pensjonatów, apartamentów, kwater oraz kempingów.

Od powstania portalu opublikowano na nim ponad czterysta wiadomości (stan na lipiec 2012 roku), średnio statystycznie w ciągu miesiąca na stronie ukazuje się osiem nowych informacji.

⁷ Michał Barkas – absolwent filologii polskiej na Uniwersytecie Warszawskim. Świnoujście miało być przystankiem w drodze do Stanów Zjednoczonych, stało się przystankiem na całe życie; były korespondent „Kuriera Szczecińskiego”. O tym, czym jest dla niego dziennikarstwo transgraniczne, mówi: „Ja już nie piszę dziennikarskich tekstów o tematyce transgranicznej. Osiągnąłem wyższy »level«. Teraz piszę maile. Do moich niemieckich znajomych, że sprawdziłem na policji i jest nieprawdą, iż spędzającego w Świnoujściu niemieckiego turystę porwano, uśpiono i skradziono mu nerkę. Do moich polskich znajomych, że to nieprawda, iż grillujący »dzień po rocznicy... urodzin Hitlera« mieszkańcy miejscowości Garz to neonaziści. Ale może być też mniejszy kaliber. Maile o tym, gdzie po drugiej stronie granicy jest dobry szklarz lub co grają w muszli koncertowej. Banalne? Nudne? Wreszcie normalne”. Za: Wystawa fotografii Andrzeja Łazowskiego „Granznahpograniczu...”, Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość (V Polsko-Niemieckie Dni Mediów, Drezno, maj 2012).

⁸ Maciej Maciejewski – absolwent zarządzania i marketingu na Uniwersytecie Szczecińskim, w M&M Solutions S.C. zajmuje się finansami, zarządzaniem, marketingiem, controllingiem i pośrednictwem pracy z niemieckimi partnerami.

⁹ Balticportal.pl (18.07.2012).

Fot. 1. Skan strony portalu

Źródło: Portal Balticportal.pl.

Portal ma przede wszystkim charakter turystyczno-poradnikowy, nie jest to kronika aktualnych wydarzeń uznamskiego pogranicza. Wybrane teksty publikowane na portalu można również przeczytać w „Świnoujściu. Bezpłatnej Gazecie Turystycznej” oraz w kolumnie „Ostsee-Zeitung” (omówione niżej).

Największą popularnością wśród czytelników cieszą się informacje o regionie. Dla badacza szczególnie cenne wydają się być z kolei te wiadomości, które są świadectwem współpracy i wspólnych projektów mieszkańców polskiej i niemieckiej części wyspy Uznam. Za pośrednictwem portalu możemy się między innymi dowiedzieć o organizowanych przez Fundację Friedricha Eberta oraz Polsko-Niemieckie Forum Kobiet spotkaniach, w czasie których omawiane są przemiany ostatnich dwudziestu lat w Polsce i w Niemczech¹⁰, czy o powstaniu ponadgranicznego Domu Sztuki Uznam – Wolin¹¹. Autorzy unikają tematów politycznych, również tych, które mogłyby świadczyć o braku wzajemnego zrozumienia, czy też takich, które mogłyby wskrzeszać nieporozumienia – nie oznacza to jednak, że nie zajmują się trudnymi kwestiami. Z pewnością do takich należy zaliczyć – szczególnie nasilone w okresie kampanii wyborczej do Bundestagu – prowokacje neonazistowskiej partii NPD, o których (choć to ugrupowanie nieliczne i mało znaczące) najczęściej informowano w ogólnopolskich mediach, kreując tym samym obraz polsko-niemieckiego pogranicza jako obszaru ciągłych konfliktów. Również Balticportal.pl pisał o akcji rozwieszania plakatów z hasłem „Zatrzymać polską inwazję”. W publikacji zacytowano Christopha Krohna, rzecznika starostwa Ostvorpommern, którego zdaniem wyborcza reklama NPD „odnosiła się do najbardziej prymitywnych instynktów części elektoratu”¹². W tekście została również przytoczona wypowiedź Wolfganga Abrahama, mieszkańca Świnoujścia:

¹⁰ aa, *Porozmawiają o tym, jak się żyje po obu stronach granicy*, balticportal.pl (3.11.2011).

¹¹ mb, *Ponadgraniczny Dom Sztuki*, balticportal.pl (8.06.2009).

¹² mb, *Antypolskie plakaty muszą zniknąć*, balticportal.pl (23.09.2009).

Mieszkańcom niemieckiej części Uznamu ceniącym sobie demokrację jest zwyczajnie wstyd. I stawiają oni pytanie, jak to możliwe, że w państwie prawa tak trudno jest w szybki i adekwatny sposób na tego rodzaju prowokacje reagować¹³.

Portal stanowi bogate źródło informacji na temat najważniejszych wydarzeń, jakie mają miejsce w polskiej części wyspy Uznam, oraz jej oferty kulturalno-gospodarczej. Ze statystyk wynika, że strona w niektórych miesiącach była odwiedzana ponad 12 tysięcy razy przez internautów. Można przypuszczać, że dla tych osób było to pierwsze źródło, do którego sięgały. Portal cieszy się takim samym zainteresowaniem polskich i niemieckich odbiorców. Należy jednak wspomnieć, że szczególnie w Meklemburgii – Pomorzu Przednim widoczny jest proces starzenia się społeczeństwa – obecnie średnia wieku w kraju związkowym wynosi 45,9 roku, a według prognoz – do 2030 roku podwoi się wiek osób powyżej osiemdziesiątego roku życia, podczas gdy udział osób poniżej osiemnastu lat będzie coraz niższy¹⁴. Ma to bezpośredni wpływ na liczbę odwiedzających portal internetowy oraz na konieczność rozwoju innych, tradycyjnych (drukowane pisma) środków przekazu. Balticportal.pl jest więc medium przede wszystkim dla młodszych mieszkańców niemieckiej części wyspy Uznam.

Portal ma przejrzystą strukturę, jest czytelny. Za wadę należy uznać brak widocznej daty publikacji tekstów, która wylania się dopiero podczas lektury pojedynczych wiadomości. Każdy z artykułów mogą komentować czytelnicy.

„Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”

Kolejnym elementem świnoujskiego dziennikarstwa transgranicznego jest powstałe w 2009 roku dwujęzyczne pismo „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna” (ŚBGT). Wydawcą pisma, podobnie jak Balticportalu.pl, jest M&M Solutions S.C. (przez pierwsze trzy lata gazeta ukazywała się dzięki wsparciu finansowemu Urzędu Miasta Świnoujście); redaktorami są Michał Barkas oraz Marcin Zamorski. Gazeta drukowana jest w niemieckiej drukarni Nordost; jej nakład wynosi od 25 do 30 tysięcy egzemplarzy.

W pierwszym roku ukazało się jedno wydanie, w 2010 roku – dwa, w 2011 – już cztery wydania w tak zwanym sezonie (marzec – październik). W roku 2012 wydano pięć numerów, być może ukaże się szósty – w okresie Bożego Narodzenia. W sezonie pismo zmienia tytuł na „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”.

Pismo pełni przede wszystkim funkcje usługowo-reklamowo-ogłoszeniowe. Korzystają z niego polskie firmy prowadzące działalność na terenie wyspy Uznam. Nie brakuje również informacji związanych z aktualnymi wydarzeniami z regionu, o jego walorach turystycznych, a także o wydarzeniach kulturalnych i sportowych.

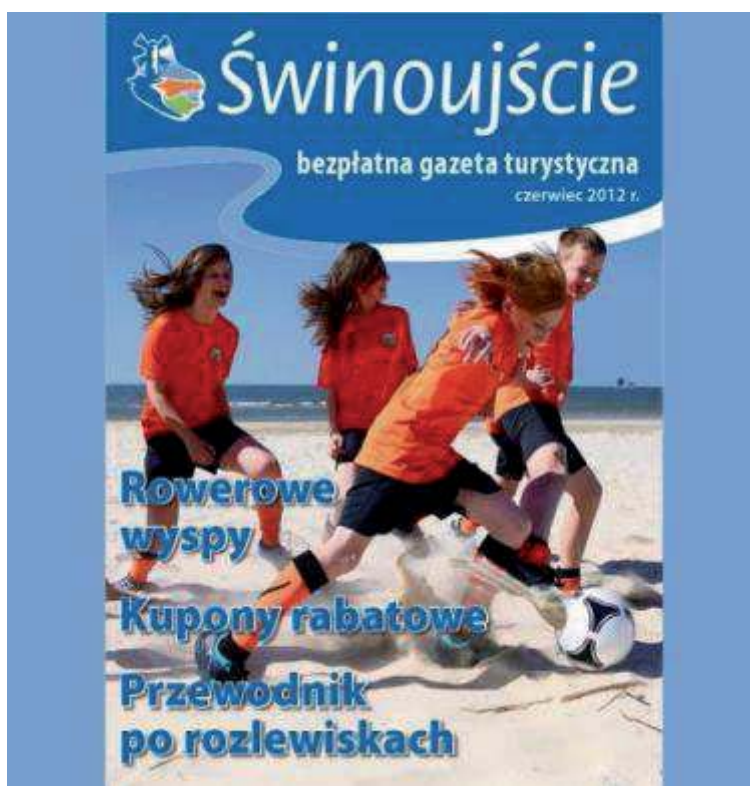
Gazeta jest jedynym medium prasowym skierowanym do niemieckiego czytelnika odwiedzającego wyspę Uznam. Jak mówi Michał Barkas:

¹³ Ibidem.

¹⁴ J. Segeš Frelak, A. Kriszan, *Charakterystyka pogranicza polsko-niemieckiego i społeczności lokalnych objętych badaniem*, [w:] *Znikająca granica*, red. A. Łada, J. Segeš Frelak, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2012, s. 37.

Nasze czasopismo jako pierwsze trafia do 100 tys. gości z Niemiec corocznie odwiedzających Świnoujście, pełni rolę swoistego rodzaju przewodnika po Świnoujściu¹⁵.

Gazeta jest bezpłatna, jej wydawanie finansowane jest z reklam i ogłoszeń (ich objętość w każdym z wydań gazety nie wynosi więcej niż 40%), których ceny są niższe od tych w gazetach lokalnych i regionalnych. Na skuteczność tej formy reklamowania usług i produktów niewątpliwie ma wpływ dystrybucja po obu stronach granicy od Międzyzdrojów do Peenemünde (pismo dostępne jest w wielu miejscach publicznych miasta oraz sklepach) oraz przejrzysta szata graficzna. Michał Barkas mówi, że widoczny jest ciągły wzrost zainteresowania polskich przedsiębiorców tą formą reklamowania swoich usług czy produktów.

Fot. 2. „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, wydanie z czerwca 2012 roku

Źródło: wydawca periodyku.

Każde wydanie ŚBGT otwiera kalendarz imprez na najbliższe dwa miesiące. Pismo jest apolityczne, autorzy nie podejmują w nim polemik z polskimi i niemieckimi władzami samorządowymi. Ich zamierzeniem jest promocja aktywnego wypoczynku¹⁶, nie brakuje między innymi informacji o ligowych zmaganiach polskich i niemieckich sportowców: Floty

¹⁵ Materiały własne autorki.

¹⁶ *Naturalne SPA. Szlaki rowerowe*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 3. *Pięciu świnoujścian przedstawia pięć metod na zgubienie pięciu tys. kalorii*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, kwiecień – maj 2012, s. 4–5.

Świnoujście (piłka nożna) oraz HSV Insel Usedom (piłka ręczna)¹⁷. Zdecydowana większość tekstów jest poświęcona turystyce. Czytelnicy mogli się dużo dowiedzieć o Morzu Bałtyckim, o etymologii nazwy Bałtyk¹⁸, a także o walorach odżywczych bałtyckich śledzi¹⁹, bursztynach²⁰. Można było przeczytać o atrakcjach turystycznych²¹ (fortach Zachodnim, Anioła i Gerharda²², o rozlewiskach Odry²³), o budowie gazoportu²⁴, wyspie Karsibór²⁵. Sporadycznie publikowane są teksty poświęcone historii Świnoujścia, na przykład lokalny historyk Józef Pluciński pisał o początkach bazy noclegowej świnoujskiego kurortu²⁶.

Należy podkreślić, że w każdym tekście podane są niezbędne informacje (na przykład ceny biletów i dane teleadresowe), co powoduje, że gazeta staje się praktycznym przewodnikiem dla tych, którzy chcą skorzystać z oferty turystycznej instytucji działających na obszarze całej wyspy Uznam. Promowana jest zarówno polska, jak i niemiecka oferta turystyczna. W polskojęzycznej wersji pisma opublikowano między innymi tekst o Usedomrad, zawierający pakiet informacji na temat bazy dla turystyki rowerowej po niemieckiej stronie wyspy²⁷, informację o ofercie Historyczno-Technicznego Muzeum w Peenemünde²⁸. W gazecie nie brakuje również praktycznych informacji, na przykład o rozkładzie jazdy przepraw promowych, opłatach parkingowych, opiece medycznej, połączeniach autobusowych między polskimi a niemieckimi miastami.

W gazecie zamieszczane są również reklamy, przede wszystkim usług turystycznych (transport, hotele), gastronomicznych, kosmetycznych, handlowych. Advertoriale²⁹ informują na przykład o ofercie gastronomicznej wybranych świnoujskich restauracji.

W periodyku nie brakuje publikacji, które można byłoby nazwać typowo transgranicznymi, mają one bowiem na celu „spinanie” dwunarodowej wyspy, przy czym tym, co ma łączyć, jest Świnoujście, historia miasta i jego mieszkańców. Przykładem tego typu publikacji jest sylwetka Lyonela Feiningera, czołowego twórcy niemieckiego modernizmu, który, podążając wzdłuż wybrzeża szlakiem rowerowym, kreślił uznamskie rysunki i szkice natury. W pierwszym fragmencie tekstu czytamy:

W nazistowskich Niemczech został wyklęty. W NRD o mieszkającym w USA artyście starano się zapomnieć, podobnie jak w Polsce o niemieckiej historii Świnoujścia. Musiał minąć przeszło wiek i opaść pył historycznej zawieruchy, żebyśmy znów odkryli uznamskie motywy w malarstwie Feiningera³⁰.

¹⁷ „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 8; „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, kwiecień – maj 2012, s. 3.

¹⁸ „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, kwiecień – maj 2012, s. 5.

¹⁹ *Srebro Bałtyku*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 7.

²⁰ *Wyspiarskie złoto*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 10.

²¹ *Świnoujście stawia na turystykę*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 2.

²² „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 4–5.

²³ „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, czerwiec 2012, s. 4–5.

²⁴ *Świnoujście nie tylko ładne, ale i ważne*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 11.

²⁵ *Zielony Karsibór*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 10.

²⁶ J. Pluciński, *Jak się niegdyś w kurorcie mieszkało*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 8–9.

²⁷ „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 5.

²⁸ *Ibidem*, s. 7; „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, czerwiec 2012, s. 6.

²⁹ Advertorial – tekstowa reklama prasowa, zwana również artykułem promocyjnym lub reklamowym.

³⁰ *Wypędzony, zapomniany, odkryty*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, kwiecień – maj 2011, s. 4–5.

W zamierzeniu autorów teksty mają nawiązywać do niemieckiej i polskiej historii opisywanego obiektu. Dla przykładu – przy informacji o wzgórzu Golm, będącym najwyższym wzniesieniem na Uznamie (69,3 m), czytamy:

Wysokość wzgórza była w czasach DDR sprawą polityczną. Wówczas turystów informowano, że ma ono jedynie 59 m. Chodziło o to, by zniechęcić ludzi do spacerowania w pobliżu granicy z Polską³¹.

Przeszość i bolesne doświadczenia polsko-niemieckie nie dominują jednak w dzisiejszych relacjach mieszkańców pogranicza, zdecydowanie przeważa orientacja teraźniejsza.

Pogranicze Uznam w „Ostsee-Zeitung”

W marcu 2012 roku wydawcy Balticportal.pl i „Świnoujście. Bezpłatnej Gazety Turystycznej” nawiązali współpracę z niemieckim dziennikiem „Ostsee-Zeitung” (OZ; w wolnym tłumaczeniu: „Gazeta Morza Bałtyckiego”), wydawanym od 1952 roku największym dziennikiem lokalnym Meklemburgii – Pomorza Przedniego. Właścicielem tytułu jest grupa medialna Madsack. Dziennik rozprowadzony jest głównie w północnej – nadbrzeżnej części landu i wydawany w dziesięciu lokalnych mutacjach („Usedom-Peene-Zeitung”/„Uznam-Peene Gazeta” stanowi jedną z nich); główna siedziba redakcji mieści się w Rostoku. W roku 2010 średnia roczna sprzedaż dziennika wyniosła 150 tysięcy egzemplarzy³² (łącznie, dla wszystkich dziesięciu mutacji), w styczniu 2012 roku średnia sprzedaż „Ostsee-Zeitung, Usedom-Peene-Zeitung” wyniosła ponad 10,5 tysiąca³³.

W każdy wtorek na łamach OZ ukazuje się kolumna „Insel Usedom/Wyspa Uznam” przygotowana przez polskich dziennikarzy, autorem większości tekstów prasowych jest Michał Barkas, który współpracuje z Anną Starostą, byłą dziennikarką „Dziennika Pomorza Zachodniego – Głosu Szczecińskiego”, obecnie kierownikiem Świnoujskiej Organizacji Turystycznej. Kolumna jest poświęcona informacjom związanym nie tylko z polską, ale i niemiecką stroną granicy na wyspie, przeważają jednak informacje o Świnoujściu. Według zapewnień autora cieszy się dużym zainteresowaniem niemieckich czytelników, którzy kontaktują się z redakcją, prosząc o publikowanie tekstów poświęconych konkretnym tematom, na przykład historii budynków, które były w jakikolwiek sposób związane z pobytem na terenie Świnoujścia członków ich rodzin. Nie można zapominać, że wielu mieszkańców niemieckiego pogranicza jest związanych ze Świnoujściem poprzez losy ich rodzin, które przed laty mieszkały w tym mieście.

Trudno jest wyodrębnić temat przewodni kolumny, jest ona jednak przygotowywana według pewnego schematu. Stałą rubrykę „In kurze/W skrócie” stanowią krótkie, killkuzdaniowe informacje (tak zwane zajawki) na temat aktualnych wydarzeń świnoujskiego pogranicza i niemieckich gmin: Zinnowitz, Heringsdorf, Ückeritz, Wolgast, Koserow, Anklam, Diedrichshagen, Mölschow, Ahlbeck, Karlshagen, Rankwitz. Artykuły prasowe są z kolei poświęcone przede wszystkim tematyce społecznej i gospodarczej, przeważają teksty

³¹ *Z innego punktu widzenia*, „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Wakacyjna”, czerwiec – lipiec 2011, s. 6–7.

³² *Raport roczny 2010*, Verlagsgesellschaft Madsack GmbH & Co. KG, s. 11.

³³ Dane stowarzyszenia IVW, zajmującego się monitorowaniem i analizowaniem rynku reklamowego środków przekazu w Niemczech. Za: <http://daten.ivw.eu> (1.07.2012).

dotyczące oferty turystycznej i handlowej (nowo powstałego hotelu³⁴ czy budowy świnoujskiego centrum handlowego³⁵), aktywnego wypoczynku (sylwetka maratończyka Piotra Andrzejewskiego³⁶ czy informacja o cyklicznie organizowanych wycieczkach do „Kamiennego Stołu” w lasach Heringsdorfu)³⁷. Nie brakuje informacji dotyczących ważnych spraw miejskich, jak budżet miasta³⁸, podwyżki cen wody³⁹ czy opłaty klimatycznej⁴⁰, a także nowej siedziby firmy Remondis zajmującej się wywózką odpadów⁴¹.

**Fot. 3. „Insel Usedom/Wyspa Uznam”, cotygodniowa kolumna w „Ostsee-Zeitung”.
Wydanie z 17 kwietnia 2012 roku**

Źródło: wydawca periodyku.

W jednej z publikacji wspomniano sylwetkę Kurta Reutera, niemieckiego duchownego, który w czasie drugiej wojny światowej mieszkał w Świnoujściu. Za pomaganie Polakom trafił do hitlerowskiego więzienia, po wojnie był proboszczem parafii w Eberswalde. Miał cały czas świadomość winy Niemców wobec Polaków, dlatego potajemnie wspierał polskich duchownych, ostatecznie otrzymał zakaz wjazdu do Polski. W znaczący sposób przyczynił się do pojednania polsko-niemieckiego i do poprawy wizerunku Niemiec w Polsce⁴².

³⁴ mb, *Neues Hotel in Swinemünde*, „Ostsee-Zeitung”, 3 April 2012, s. 10.

³⁵ M. Barkas, *Im Einkaufszentrum soll's flimmern*, „Ostsee-Zeitung”, 11 April 2012, s. 10.

³⁶ mb, *Laufwunder! 70 Marathons in den Beinen*, „Ostsee-Zeitung”, 3 April 2012, s. 10.

³⁷ dp, *Wanderer trotzen Wind und Wetter*, „Ostsee-Zeitung”, 11 April 2012, s. 10.

³⁸ M. Barkas, *Wohlhabende Swine-Stadt als Robin Hood*, „Ostsee-Zeitung”, 17 April 2012, s. 10.

³⁹ mb, *Preise für Wasser und Abwasser steigen*, „Ostsee-Zeitung”, 11 April 2012, s. 10.

⁴⁰ *Höchste Kurtaxe in Polen*, „Ostsee-Zeitung”, 17 April 2012, s. 10.

⁴¹ mb, *Remondis in neuen Betrieb*, „Ostsee-Zeitung”, 17 April 2012, s. 10.

⁴² W. Abraham, *Konferenz erinnert am Kurt Reuter*, „Ostsee-Zeitung”, 24 April 2012, s. 10.

Redagowana przez polskich dziennikarzy kolumna jest doskonałą formą promocji Świnoujścia oraz integracji polskich i niemieckich mieszkańców wyspy Uznam. Nie brakuje wspólnych tematów, co wynika ze wzajemnych powiązań i relacji. Warto podkreślić, iż każdy tekst jest opatrzony nazwą miejscowości, w której odbywa się opisywane wydarzenie (najwięcej z nich dotyczy aglomeracji miejskiej Świnoujścia). Trudno byłoby jednak wskazać jedno geograficzne centrum, autorzy unikają prostej kategoryzacji wiadomości na te dotyczące polskich czy niemieckich miejscowości. Nie znajdziemy w nich również dychotomicznego podziału na polskie czy niemieckie ujęcie czy kontekst.

Podsumowanie

Pogranicze jest obszarem bezpośredniego ścierania się odmiennych historycznie, kulturowo, społecznie i ekonomicznie grup oraz zbiorowości społecznych. I jeżeli założymy, że ze względu na swoje zróżnicowanie pogranicza są obszarem intensywnych interakcji społecznych, to „media masowe (...) nie mogą zachować neutralnej postawy wobec tak żywo pulsujących interakcji (...), zawsze odgrywają aktywną rolę, są czynnikiem podstawowych w tym polu relacji i zależności”⁴³. Dlatego po akcesji Polski do Unii Europejskiej i przystąpieniu do układu z Schengen na pograniczu polsko-niemieckim zaczęły się dynamicznie rozwijać różnego rodzaju stosunki komunikacyjne. Szczególną rolę w tych kontaktach odgrywają środki masowego przekazu i różne formy komunikowania międzykulturowego, wpływając na kształt stosunków międzynarodowych⁴⁴. Potwierdzają to najnowsze badania CBOS-u, z których wynika, że środki masowego przekazu kształtują wizerunek Niemiec w odbiorze Polaków. Dla 77% ankietowanych Polaków to telewizja jest głównym źródłem informacji o Niemczech, niespełna połowa (45%) wskazała gazety i czasopisma jako jedno z podstawowych źródeł wiedzy, a 32% badanych wymieniło Internet⁴⁵.

Wyspa Uznam jest szczególnie ciekawym tematem badań – podzielony na dwa kraje organizm – wyspa – jest obszarem dużej intensywności procesów komunikacyjnych w transgranicznym wymiarze. Komunikacja międzykulturowa, kontakty międzykulturowe to codzienność na wyspie Uznam. Powstanie więc na tym obszarze mediów transgranicznych było naturalną konsekwencją tworzenia publicznej przestrzeni wzajemnego spotkania i poznania, co warunkuje powodzenie społecznej integracji, rozumianej jako wchodzenie jednostek czy grup społecznych w związki, które funkcjonują na różnych obszarach terytorialnych i zachowują odrębność kulturową⁴⁶.

Do momentu powstania świnoujskiej „transgranicznej platformy medialnej” (tak można byłoby nazwać trzy projekty prowadzone przez M&M Solutions S.C.) publikacje

⁴³ T. Skoczek, *Rola mediów w procesie kształtowania tożsamości etniczno-kulturowej mieszkańców pogranicza*, [w:] *Pogranicza i multikulturalizm w warunkach Unii Europejskiej. Implikacje dla wschodniego pogranicza Polski*, red. K. Krzysztofek, A. Sadowski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004, t. I, s. 355.

⁴⁴ B. Ociełka, *Komunikowanie międzynarodowe*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2002, s. 14.

⁴⁵ *Polacy o Niemczech*, opr. R. Boguszewski, Komunikat CBOS nr 4491 BS/79/2011, s. 3–4. (Badanie przeprowadzono w dniach 2–8 czerwca 2011 r. na liczącej 1.164 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski).

⁴⁶ A. Grzymała-Kazłowska, *Integracja – próba rekonstrukcji pojęcia*, [w:] *Problemy integracji imigrantów. koncepcje, badania, polityki*, red. A. Grzymała-Kozłowska, S. Łodziński, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 35.

poświęcone świnoujskiemu pograniczu miały charakter spontaniczny, występowały pojedynczo albo w polskich, albo w niemieckich mediach. Obecnie wszystkie trzy analizowane media – portal, pismo oraz kolumna w dzienniku – wzajemnie się uzupełniają, są ze sobą powiązane i w systemie komunikacji międzykulturowej wypełniają pewną niszę. Wydaje się, iż ich najważniejszą – niezwykle istotną z punktu widzenia skuteczności oddziaływania mediów – cechą jest systematyczność tworzenia przekazów, bo przecież im więcej będzie w mediach tematyki pogranicza, tym mniejszy będzie dystans między mieszkańcami obydwu stron granicy. Badacze wskazują, iż funkcjonujące w regionie pogranicza stereotypy są przede wszystkim podsycane przez media, co wynika między innymi z jednostronności relacji prasowej, „która – celowo lub nieświadomie – nie korzysta z możliwości niwelowania wzajemnych uprzedzeń”⁴⁷. Przeciwstawiają się temu typowe media transgraniczne, których funkcjonowanie opiera się na perspektywach (szansach i korzyściach) współpracy regionów przygranicznych. Można powiedzieć, że analizowane w artykule teksty „przekraczają granice” (mają charakter transgraniczny) czy „spinają” podzielony Uznam, wychodzą naprzeciw oczekiwaniom szczególnie tych czytelników, którzy uczestniczą w ekonomicznej czy społeczno-kulturowej przestrzeni obydwu krajów. Wieloaspektowość i wielopostaciowość tych kontaktów wymusza na dziennikarzach określenie poziomu i form integracji, a także znajomość czynników sprzyjających procesom integracyjnym bądź utrudniających je.

Analizowane media są więc odzwierciedleniem typowego dla regionów pogranicza poziomu integracji, w którym relacje pomiędzy mieszkańcami różnych kultur stały się już „normalnością”, „codziennością”. Nie dotyczą więc one typowych – o krajowym stereotypowym charakterze – relacji polsko-niemieckich, mają „ponadgraniczny” charakter, zawsze koncentrują się na lokalnym wymiarze opisywanych zjawisk. Z publikacji rysuje się więc współczesna, pozytywna perspektywa wzajemnych powiązań.

Według Petera Glotza skuteczna komunikacja międzykulturowa powinna obejmować trzy etapy: 1. Poznawczy; 2. Wolicjonalny (tworzący wspólne interesy); 3. Tworzący wspólne więzi (nawet emocjonalne)⁴⁸.

Charakter analizowanych publikacji prasowych jest zdeterminowany sytuacją „świnoujskiego pogranicza”, jednak na podstawie szerszej analizy treści trzech omawianych mediów można stwierdzić, iż wypełniają one przede wszystkim funkcję poznawczą, dominują w nich bowiem informacje o charakterze społeczno-kulturowym. Wydaje się, iż to one mają istotny wpływ na relacje międzyludzkie oraz stanowią potencjał dalszego rozwoju polsko-niemieckich stosunków obszaru pogranicza. Zainteresowanie przedsiębiorców usługami reklamowymi w „Świnoujściu. Bezpłatnej Gazecie Turystycznej” ostatecznie może nie tylko przyczynić się do rozwoju gospodarczego regionu, ale i do ogólnego rozwoju społecznego mieszkańców.

Jak już wspomniano, teksty mają głównie charakter informacyjny, nie znajdziemy w nich publicystyki czy odautorskich rozważań na temat opisywanych problemów. Analiza porównawcza polsko- i niemieckojęzycznych publikacji prowadzi do konstatacji, iż istnieją

⁴⁷ A. Kriszna, M. Szaniawska-Schwabe, *Nowa polska migracja do Niemiec w pogranicznych społecznościach lokalnych – perspektywa niemiecka*, [w:] *Znikająca granica...*, s. 75.

⁴⁸ Wystąpienie Petera Glotza *Grenzüberschreitende Kommunikationsprozesse/Transgraniczne procesy komunikacyjne*, wygłoszone podczas trójstronnego kongresu „Media i komunikacja Górnego Renu”, Bazylea 16 maja 2005, za: www.regbas.ch (4.07.2012).

pewne dyferencje w strukturze i treści. Teksty publikowane w „Ostsee-Zeitung” mają proste, bardzo zrozumiałe nagłówki, które wprost oddają treść artykułu. Wydarzenia są opisywane dogłębnie, czytelnik otrzymuje wyczerpującą, praktyczną i użyteczną informację, nie ma w nich metafor czy niedopowiedzeń⁴⁹.

Jak wielokrotnie podkreślał w rozmowie z autorką artykułu Michał Barkas, dzięki realizacji opisanych projektów medialnych zyskał on wielu znajomych, nawiązał kontakty z mieszkańcami niemieckiej części wyspy Uznam. Te pozaformalne struktury, w które wpisują się wszyscy mieszkańcy wyspy, odgrywają bardzo ważną rolę w budowaniu pomostów pomiędzy mieszkańcami dwunarodowej społeczności lokalnej. Współpraca między dziennikarzami z obydwu krajów pozwala na wymianę informacji, obiektywną i rzetelną ich weryfikację, szczególnie w sytuacjach konfliktowych, kryzysowych, które naturalnie są wpisane w funkcjonowanie pogranicza. Praca dla wspólnych mediów, a takim dla świnoujskich dziennikarzy jest „Ostsee-Zeitung”, narzuca konieczność pozbycia się perspektywy krajowej czy narodowej, czy tworzenia narracji w tak typowym dla mediów dychotomicznym opisie wydarzeń, w których uczestniczą „swoi” i „obcy”. Szczególnie rolę do odegrania ma ostatni z opisywanych projektów, dzięki któremu niemiecki czytelnik co tydzień otrzymuje pakiet informacji na temat wydarzeń, jakie mają miejsce w polskiej części wyspy Uznam. Wielokrotnie powtarza się, że ze względu na nierówny potencjał gospodarczy i kulturalny obu krajów⁵⁰ zainteresowanie Polską w Niemczech jest mniejsze niż Niemcami w Polsce, stąd nawiązanie przez wydawcę niemieckiego dziennika stałej współpracy z polskimi dziennikarzami jest wartością samą w sobie.

Dziennikarstwo transgraniczne jest ciekawym obszarem eksploracji naukowej. Odzwierciedla zglobalizowaną komunikację, nie ma swego centrum, tym samym wymaga od badacza poszerzenia perspektywy, wyjścia poza obecną kategoryzację mediów i podział na wiadomości lokalne, krajowe czy międzynarodowe. Szczególną rolę w komunikacji transgranicznej odgrywają sami dziennikarze, których zadaniem jest objaśnienie, w jaki sposób opisywane wydarzenia są ze sobą powiązane, a nie izolowanie ich i wyjęcie z szerszego, międzykulturowego kontekstu. Dlatego media transgraniczne stają się swoistego rodzaju multiplikatorami eksponującymi to, co między innymi w polsko-niemieckich stosunkach może łączyć. Pełnią tym samym funkcję wzorcową, traktując pogranicze jako wspólne, choć wciąż zróżnicowane, bogactwo, w którym warto uczestniczyć⁵¹.

⁴⁹ Dla przykładu można porównać publikacje prasowe dotyczące tego samego wydarzenia (budowa nowej siedziby firmy Remondis), opublikowane w szczecińskiej mutacji „Dziennika Pomorza Zachodniego” i w „Ostsee-Zeitung”. W pierwszym tekście opis wydarzenia ogranicza się do podania informacji nt. elementów składowych nowej siedziby, zaś w druga publikacja podaje przyczyny zmiany lokalizacji przedsiębiorstwa, ponadto opis uzupełniają dodatkowe informacje, np. dotyczące liczby zatrudnianych osób, rodzajów czy wielkości przetwarzanych i unieszkodliwianych odpadów. Por.: am, *Remondis przeniósł swoją siedzibę*, „Dziennik Pomorza Zachodniego – Głos Szczeciński” z dn. 5 kwietnia 2012 r. i mb, *Remondis...*, s. 10.

⁵⁰ Warto nadmienić, iż w przypadku prasy zachodniopomorskiej stałą, wieloletnią (od 1999 r.) współpracę z niemieckim dziennikiem „Nordkurier” realizuje „Kurier Szczeciński”. W polskim dzienniku regionalnym publikowane są wiadomości z Meklemburgii – Pomorza Przedniego, w „Nordkurierze” zaś aktualne informacje z Pomorza Zachodniego (w dziale „List od sąsiadów/Brief von Nachbarn”). Z wydawcą niemieckiego dziennika „Märkische Oderzeitung” współpracowali również szczecińscy dziennikarze „Gazety Wyborczej”, wydając m.in. „Gazetę Pogranicza” (ukazywała się w latach 1994–1996 raz w miesiącu jako specjalne wydanie „Wyborczej” na terenie ówczesnych dziesięciu województw) oraz w okresie przedakcesyjnym, publikując cykl debat pt. *Gdy zniknie granica*.

⁵¹ L. Dyczewski, *Media czynnikiem spajającym heterogeniczną społeczność pogranicza (przyczynek do dyskusji)*, „Akcent. Literatura i Sztuka” 2001, nr 4, s. 77.

Paulina Olechowska

Dziennikarstwo transgraniczne na przykładzie powiatu świnoujskiego

Artykuł jest pierwszą próbą przeglądu publikacji o typowo transgranicznym charakterze wśród świnoujskich mediów lokalnych, a mianowicie tekstów publikowanych przez portal internetowy Balticportal.pl, w kwartalniku „Świnoujście. Bezpłatnej Gazecie Turystycznej” oraz w kolumnie „Insel Usedom/Wyspa Uznam”, przygotowywanej przez polskich dziennikarzy dla niemieckiego dziennika regionalnego „Ostsee-Zeitung”. Dla analizowanych mediów głównym celem jest podejmowanie tematyki polsko-niemieckiego pogranicza, szczególnie w jej sublokalnym wymiarze (wyspa Uznam). W artykule postawiono tezę, iż dziennikarstwo transgraniczne jest szczególnym typem twórczej pracy lokalnych dziennikarzy, którzy – przez opisywanie pozytywnych przykładów polsko-niemieckiej współpracy – „przekraczają granice” oraz „spinają” podzielony Uznam.

Cross-borderland journalism on the example of Świnoujście district

The article is the first attempt at reviewing typically cross-borderland publications which appear in the local media of Świnoujście: the text published on the web portal Balticportal.pl, in the quarterly „Świnoujście. Bezpłatna Gazeta Turystyczna”, and in the section „Insel Usedom/Wyspa Uznam” which is written by Polish journalists for the German regional daily „Ostsee-Zeitung”. The main objective of the media under discussion is to present topics related to the Polish-German borderland, particularly the sub-local (the island of Uznam) part. The author postulates a thesis that cross-borderland journalism is a peculiar type of creative work of local journalists who, by presenting positive examples of Polish-German cooperation, ‘cross the borders’ and ‘unite’ the split Uznam Island.

Translated by Paulina Olechowska